

פרידמן אלכסנדר זושא (תרנ"ז- תש"ג; 1897–1943)

תלמיד חכם ומנהיג ציבור חרדי אשר הקדיש את מיטב כוחותיו לחינוך. ר' זושא, כפי שכונה, נולד בסוכצ'וב בשנת תרנ"ז. הוא היה מזכיר "אגודת ישראל" בפולין וייסד וערך ביטאונים ושבעונים של התנועה, חיבר מספר ספרים לבתי-הספר הדתיים וכן פירסם מאמרים פדגוגיים בירחון "בית יעקב". אוסף פרושים ורעיונות שלו על החומש יצא לאור עוד לפני המלחמה ("מעינה של תורה"), ובשנת תרצ"ט עמד להופיע ספר נוסף של חידושי תורה. את מירב כוחותיו הקדיש לחינוך. הוא היה המנהל הכללי של רשת תלמודי תורה "חורב", ועמד בראש המוסד הכספי לתמיכה במוסדות החינוך הדתי, "קרן תורה". כמו כן היה חבר בהנהלת "בית יעקב" ובסמינר למורות בקרקוב, ואף יסד סמינר דומה למחנכים חרדים בוורשה.

עם פרוץ המלחמה, היה ר' זושא לנציג היהדות החרדית בג'וינט. הוא היה ידוע כמנהיג ציבור. בחשון תש"א (נובמבר 1940) אף נכלא לזמן מה יחד עם עוד אישים יהודים, כבן ערובה. בעזרת חבריו ובתמיכת ארגון הסעד בגטו, הוא הקים רשת של מטבחים ללומדי התורה, ובמקביל לה יסד רשת רחבה של חינוך מחתרתי. הודות לפעילותו, אלפי ילדים וילדות למדו בגטו בחדרים, בבתי-ספר דתיים, בישיבות קטנות ובישיבות גדולות בבתיים, שהיו רשומים כמטבחים עממיים או כנקודות של טאז (ארגון עזרה הדדית, שהתמחה לפני המלחמה בסיוע רפואי).

רשת החינוך הזו התפשטה גם לגטאות לובלין וקרקוב. כאשר אישרו הגרמנים בספטמבר 1941 (אלול תש"א) להקים מערכת חינוך רשמית, היה ר' זושא לנציג היהדות החרדית, ודאג למוסדות החינוך הדתי בתמיכת הג'וינט ובאישור היודנראט. בשבט תש"ב (פברואר 1942) הוקמה בגטו ורשה המועצה הדתית ביודנראט, ור' זושא מונה לעמוד בראשה. עם תחילת הגרוש הגדול מוורשה, בקיץ תש"ב, התקבל ר' זושא לעבודה בשופ של שולץ, אך אשתו ובתו היחידה נשלחו לטרבלינקה, ונרצחו שם. לאחר הגרוש המשיך ר' זושא בפעילותו החינוכית והדתית. באדר תש"ג (מארס 1943) הועבר למחנה באזור לובלין, ושם נרצח בחשוון תש"ד (נובמבר 1943).

מתוך: שבר בת עמי, פרקים בתולדות היהדות הדתית בתקופת השואה, יד ושם, ירושלים